

Tóth Sándor Attila (SZTE JGYPK):

A II. Ratio Educationis (1806) humanióra-tankönyveiről (Grigely József grammatikai, poétikai és retorikai kompendiumai)

Kulcsszavak: humaniórák, latin humanitas, grammatika, poétika, retorika

Ismert, hogy a II. Ratio Educationis (1806) oktatási rendszerének a már a 16. században kialakult tárgyait (studia humanitatis) Magyarországon Grigely József (1760–1818) könyvei szolgálták ki a 19. század elején (egészen a magyar nyelvet bevezető 1844-es törvénycikkelyig). Grigely korábban piarista novícius volt Privigyén, majd Kalo-csán tanított, később a rendből kilépve (1790) a budai főgimnáziumban a humaniórák tanára. E tantárgyak a latin nyelvű középfokú oktatás három nagy területét fedték le: grammatika (a stilisztikával), retorika, poétika (ez utóbbit könyv formában már korábban igyekeztünk alaposabban is bemutatni). A latin tanulmányok és a latin humanitas alapja a grammatika, amelynek az oktatásban alapjait Emmanuel Alvares (De institutione grammaticae libri tres – először 1572-ben jelent meg, később magyar nyelvű példaanyaggal is) tankönyve jelentette. Az ő metódusát követte nagyrészt Grigely. Grammatikájának részekre osztott könyvei – Institutiones grammaticae in usum scholarum grammaticarum regni Hungariae et adnexarum provinciarum, Buda, 1808; négy rész (Pars I–IV., 2. kiadás: Buda, 1817, 1821, 1840) – nemcsak a latin grammatika elemeit tartalmazták, hanem (a későbbi poétikai ismeretekhez és a majd latin verseket fabrikáló, vagy éppen a poézis felé hajló poétáknak) prozódiai és stilisztikai tudnivalókat is közöltek hasznos példatárakkal: pl. Phaedrus-meséken mutattak be latin grammatikai jelenségeket. Ezt követte a poétika (Grigely: Institutiones poeticae, 1807), amely az eloquentia, az ékes beszéd részeként a költészet (versificatio – versfaragás) elméleti fogalmait tárgyalta, valamint a műfajelméletbe vezette be a tanulókat, végül a retorika (Institutiones oratoriae, 1814) a szónoki mesterségbe. A tankönyvek célja a Magyarországon államnyelvként funkcionáló latin maradéktalan elsajátítása és kiművelése, a latin erudíció megteremtése. Grigely e tankönyvének legérdekesebb fejezeteiből válogat az előadás. Olyan ismeretekből, amelyek elsajátítása a latin nyelvi és irodalmi kultúra (s az erre épülő irodalmi hagyomány) mélyebb megismerésének igényét szolgálta.